

SÁRINÉ DR. CSAJKA EDINA egyetemi docens

Kaposvári Egyetem Pedagógiai Kar

CSIZMADIÁNÉ DR. CZUPPON VIKTÓRIA egyetemi adjunktus

Kaposvári Egyetem Gazdaságtudományi Kar

Abstract

The aim of the study was to introduce the potentials of local economic development in Tamási micro region; on the basis of the investigation and evaluation of existing and planned actions at both settlement and micro region levels. Within the scope of the given conditions the study also attempts to reveal relevant human resource lack, with respect to the planned or already existing development ideas on the settlements and what additional resources are necessary to the planned developments. The investigation covered the classical five fields (local product, local money, development of local SME's, use of alternative energy sources in self-supply, social economy) listed by the literature of local economic development, too. The paper presents the revealed resources and lack of resources that are necessary to the effective implementation of the planned and ongoing developments.

1. Bevezetés

A Kaposvári Egyetem 2011-ben kapcsolódott a Nemzeti Fejlesztési Ügynökség által meghirdetett Felsőoktatási-kistérségi partnerségi programhoz, „A Kaposvári Egyetem Pedagógiai és Gazdaságtudományi Karának programja a Tamási Kistérségben a társadalmi hálózatok megerősítése érdekében” címmel. A kutatási program céljai a következők voltak:

A kistérség belső erőforrásainak felmérése, hasznosíthatóságuk vizsgálata, a fejlesztési szükségletek megfogalmazása; milyen potenciális kitörési pontjai vannak a Tamási kistérségnek a helyi gazdaságfejlesztés szempontjából, ehhez képest milyen típusú humán erőforrás-hiány tapasztalható a kistérségben; milyen helyi gazdaságfejlesztési kezdeményezések zajlanak a kistérségben; milyen további helyi gazdaságfejlesztési tevékenységekre foglalkozott meg igény a kistérség, illetve a települések vezetőiben, és ezek megvalósítása mennyiben és milyen feltételekkel mozdítható elő.

A program keretében 2011 szeptembere és 2012 márciusa között 3 alkalommal szerveztünk többnapos kutatótáborot a hallgatóink részére a Tamási kistérségbe. A kutatás során a térség majdnem összes településére ellátogattunk, annak érdekében, hogy pontosabb képet kaphassunk a térség helyzetéről. A kutatásban összesen 35 fő: 25 fő hallgató, 5 fő oktató, 2 fő meghívott vendégelőadó és 3 fő ERASMUS oktatásban részt vevő török diák vett részt. A kutatásban szerepet vállaló egyetemi hallgatók a vidékfejlesztési agrármérnök MSc, regionális- és környezeti gazdaságtan MSc, pénzügy- és számvitel BA, gazdasági és vidékfejlesztési agrármérnök BSc, térségfejlesztő fakultációs programban résztvevő andragógia BA szakterületeken tanulnak.

A terepmunkát meghatározott tematika alapján összeállított mélyinterjú segítségével, hólabda módszerrel, kiscsoportokban végeztük. Egy településre 2 × 3–4 fős kutatócsoport látogatott el, melyet egy-egy oktató kísért, aki koordinálta a tevékenységüket. Minden településen interjú készült a polgármesterekkel, alpolgármesterekkel vagy a jegyzővel. Továbbá a helyi vállalkozók, közösséget formáló lakosok, civil szervezetek vezetői is kifejezték véleményüket. A kutatás során összesen 139 fővel készítettünk egyszeri alkalommal félig strukturált interjút. A mélyinterjúk félig strukturált jellege biztosította azt, hogy az interjúalanyokkal a vizsgált témaköröket jobban, szabadabban, mélyebben részletezhettük. Jelen tanulmány az egyéves kutatás helyi gazdaságfejlesztési moduljára fókuszál, az ebben a témakörben kapott eredményeket összegzi.

2. A helyi gazdaságfejlesztés lehetőségei a Tamási kistérségben, a működő és a tervezett tevékenységek települési és kistérségi szinten, a kapcsolódó humán erőforrás-hiány

A terepgyakorlatok során összegyűjtöttük, hogy a térségben milyen helyi gazdaságfejlesztési kezdeményezések vannak, voltak és várhatók, ezek közül melyik jelentkezik helyi, települési szinten, illetve mi képzelhető el összefogásban, kistérségi, vagy mikroterületi szinten. A helyi gazdaságfejlesztés szakirodalmában megtalálható klasszikus 5 területet (helyi termék; helyi pénz; a helyi mikro-, kis- és középvállalkozások fejlesztése;

alternatív energiaforrások hasznosítása, önellátás; szociális gazdaság) vizsgáltuk, melyek közül nem mindegyike található meg a kistérségben.

A helyi pénz gondolatával egyáltalán nem találkoztunk a Tamási kistérség településein. A kis- és középvállalkozások fejlesztése területén inkább csak a nagyobb településen mutatható ki kezdeményezés, ott is a tekintetben, hogy a helyi vállalkozók valósíthatják meg a helyi fejlesztéseket.

2.1. Szociális gazdaság kialakítására tett kísérletek

A helyi gazdaság speciális területe a szociális gazdaság. Ide tartozik minden olyan társadalmi szolidaritáshoz kapcsolódó szociális tevékenység, amelyek nonprofit módon (vagy a megtermelt profit társadalmi, térségi célra való visszaforgatásával) a legkülönbözőbb szervezetek (egyesületek, szövetkezetek, kölcsönös pénztárak, alapítványok) végeznek a társadalom szereplőinek valós, profitorientált vállalkozások és a közszféra által le nem fedett szükségleteinek kielégítése érdekében. E szervezetek a társadalmi hasznot építéssel szem előtt tartják, mint a pénzügyit. Olyan vállalkozások, amelyekben a profitra való törekvés határozott társadalmi célokat szolgál.¹

A szociális gazdaság jellemzően a társadalom sérülékeny szereplői, a kirekesztettség által veszélyeztetettek számára biztosít munkalehetőséget és megélhetést. A hátrányos helyzetű munkaerőt foglalkoztató szociális vállalkozások mellett a közösségi összefogást és célokat hangsúlyozó közösségi vállalkozások, valamint a háztartások önfenntartáson túli fölöslegét piacra juttató, az önfoglalkoztatók pozícióit javító szövetkezetek egyaránt ide sorolódnak. Az ilyen kezdeményezések sikere nem mérhető kizárólag a gazdasági teljesítmény alapján, mivel ezek – a gazdasági produktum mellett – nagyon jelentős társadalmi integrációs, illetve értékteremtő, értékközvetítő és értékmegőrző funkciót is betöltenek (önsegély, egyéni felelősség, demokrácia, egyenlőség, igazságosság, szolidaritás).

A helyi szükségletek kielégítésére épülő, erős foglalkoztatási céllal bíró szociális gazdaság (egyben az alternatív vagy közösségi foglalkoztatás) területén lehetnek: szociális (közösségi) földprogramok segítségével munkalehetőség biztosítása; szociális és kulturális szolgáltatások; tájfenntartó gazdálkodás; mezőgazdasági és erdészeti termékek feldolgozása; kézműipar; turizmus. Ide sorolhatók továbbá azok a beavatkozások is, amelyek a szociális ellátás és közösségi foglalkoztatás összekötését (helyi foglalkoztatás a házi segítségnyújtásban, gyermekfelügyelet vagy gyermekek gondozása), vagy a közcélú, közhasznú munkával lefedhető tevékenységek ösztönzését jelentik.²

A klasszikus szociális földmunkaprogramok lényege, hogy a mezőgazdasági termeléshez szükséges vagyonnal nem rendelkezők, azt hatékonyan működtetni nem tudók, szociálisan hátrányos helyzetűek részére kedvezményes szolgáltatásokkal, juttatásokkal lehetőséget teremtenek háztáji jellegű kistermelésre, illetve állattartásra, az egyéni és közösségi, valamint a helyi erőforrások kihasználására.³

„Noha a Belecskán működő rendszert a korábbi elemzésekben, a sajtóban és az általános szóhasználatban is szociális földprogramnak nevezik, hagyományos értelemben nem földmunkaprogram. A belecskai program ettől az ideáltípustól eltérő alapokon nyugszik. Azáltal, hogy a község önkormányzata a termelést és az értékesítést egy nonprofit vállalkozás keretei közé helyezte, egy egyedülálló lokális foglalkoztatási megoldást hozott létre, amely a földtől elválaszthatatlan, de mégsem földmunkaprogram. A belecskai rendszert célszerűbb az önkormányzat vállalkozáson alapuló szociális foglalkoztatási (szociális gazdasági, közösségi alapú gazdasági, falugazdasági) programnak nevezni.”⁴ A belecskai programról bővebben az idézet tanulmányban olvashatunk.

A kistérség településein korábban a Sorsfordító-Sorsformáló program, jelenleg a 2011 októbertől folyó START munkaprogram keretében folyik a települések zöldség- és gyümölcsstermesztés (1. táblázat), melyet mind a települések vezetői, mind pedig a lakosok döntő többsége szükségesnek és hasznosnak tart. Elmondásuk szerint fontos a termelés és értékesítés összehangolása, emellett a munkanélküliek foglalkoztatása, újra munkába állítása. Természetesen találkoztunk olyan véleményekkel is, hogy a földmunka-program nemhogy segítene a helyieknek, hanem épphogy rosszat tesz velük, mert úgy juttatja őket jövedelemhez, hogy az elvégzett munka nincs arányban a megkapott jövedelemmel. Amennyiben ez a lehetőség, külső forrás megszűnne, nem lennének felkészülve az önálló munkavégzésre, az önellátásra, a gyümölcsös nem tud eltartani ennyi embert.

A közfoglalkoztatás rendszere, a START munkaprogram 2012-ben hét projektből áll, ezeken belül többek között mezőgazdasági munka, belvízelvezetés, földutak rendbetétele, a közhatalózat javítása, illegális hulladéklerakó helyek felszámolása, újak kialakításának megelőzése a feladat. Megtalálható a kazánprogram is, amelynek lényege a középületekben alternatív fűtési móddal rendelkező, új vegyes tüzelésű kazánok beállítása, a kellő fűtőanyagot pedig kedvező esetben az érintett település állítja elő a mezőgazdasági program során (erről még később szólnunk).

A Tamási kistérségben működő helyi gazdaságfejlesztés ennek megfelelően elsősorban ezen program keretében valósul meg.

Tamási településen egy értékesítési központot, az ún. Zöld Alma Házat (ZAH) szeretnének létrehozni, mely – az elképzelések szerint – egy idő után képes lesz nem csupán a helyben, Tamásiban megtermelt alapanyagok, de a kistérségből származók begyűjtésére és értékesítésére is. Mind a termelés, mind pedig az értékesítés összehangolására. A ZAH bolthálózattá való kiterjesztése a kistérség településeire lehetőséget adna a jelenleg háztáji keretek között, vagy az önkormányzati kisebb-nagyobb földterületeken folyó élelmiszer alapanyagok

keresleti és kínálati oldalának bővítésére. A bolt és a szervezett keretek között folyó helyi termékek értékesítése pedig lehetővé teszi annak a helyi terméknek a kiválasztását, amely a leginkább eladható, legkeresettebb és a legnagyobb haszonnal megtermelhető – ami a későbbiekben a helyi jelleget hangsúlyozva védjeggyel ellátva kerülne ki a piacra. A védjeggyel ellátott termék jobb áron és nagyobb biztonsággal eladható. Az élelmiszer alapanyagok mellett a bolt kialakítása után pár éven belül szükséges a kínálati oldal bővítése, például non-food helyi termékekkel, melyeket a terepgyakorlatok során feltérképeztünk. Itt megjegyezendő, hogy a szociális szövetkezet fenntarthatóságához minimum középtávig (8–12 év) szükség van továbbra is az állami szerepvállalásra, azon túl azonban csupán akadályozná a 'felntötte válást'.

1. táblázat. A START munkaprogram mezőgazdasági elemében 2012-ben részt vevő Tamási kistérségi települések
Table 1. The agricultural element of the START workprogram in 2012 participating towns in micro-region Tamási

Ssz.	Település megnevezése	Bevont létszám (fő)	Terület	Jóváhagyott növények												egyéb
			ha	bab	burgonya	káposzta	paprika	paradicsom	sárgarépa, petrezselyem	uborka	vöröshagyma	zeller	zöld-borsó	kukorica	takarmányrépa	
		366	141,2779	22	26	22	24	21	25	19	26	12	19	2	0	
1.	Belecska	14	4,4	x	x	x	x	x	x	x	x					szamóca, cse-resznye, meggy, sárgabarack, őszibarack, szőlő, szilva, körte, alma
2.	Értény	7	1,048		x	x	x	x	x	x	x	x	x	x		petrezselyem-cékla, retek, karalábé, fejes káposzta sütőtök, spenót
3.	Felsőnyék	9	0,788		x	x	x	x	x	x	x	x	x			
4.	Füged	15	0,42	x	x	x	x	x	x	x	x		x			
5.	Hőgyész	30	1	x	x				x				x			eper, laska gomba
6.	Iregszemcse	11	40,4	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x			napraforgó
7.	Kalaznó	6	4,2	x	x		x	x	x		x					szamóca
8.	Keszőhidegkút	5	0,2146				x	x	x		x	x				levendula
9.	Kisszekély	15	3,22		x	x	x	x	x	x	x	x	x			
10.	Koppány-szántó	5	0,99	x	x	x	x	x	x	x	x	x				brokkoli, petrezselyem-cékla, retek, karalábé, fejes saláta, sütőtök
11.	Magyar-keszi	10	3	x	x	x	x	x	x	x	x	x				fejes saláta, retek
12.	Misla	7	1,65	x	x	x					x		x			
13.	Mucsi	7	1,2458	x	x				x		x		x	x		
14.	Nagykőnyí	12	1,352	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x			
15.	Nagy-szekély	8	0,58	x	x	x	x				x		x			
16.	Nagyszokoly	15	2,3	x	x	x	x	x	x	x	x		x			
17.	Ozora	26	1,54	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x			dísznövény, görbjuhar, görbbszilva, gyümölcsfák
18.	Regőly	21	7,17	x	x	x	x	x	x		x		x			
19.	Simon-tornya	6	2,35	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x			
20.	Szakadát	5	0,3625	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x			szőlő és gyümölcsös
21.	Szárazd	7	0,5	x	x		x		x		x					
22.	Szakály	5	1,077	x	x	x	x	x	x	x	x		x			cékla
23.	Tamási	80	50		x	x	x	x	x	x	x					napraforgó, búza, retek, fejes saláta, dísznövények
24.	Tolna-némedi	8	2,1	x	x	x	x	x	x	x	x					spárga tök
25.	Udvari	19	7,25	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x			sütőtök, málna
26.	Újireg	8	1,51	x	x	x	x		x	x	x		x			cékla
27.	Varsád	5	0,61	x	x	x	x	x	x	x	x		x			

Forrás: Bencicsné Tóth Krisztina összeállítása,
 Tolna Megyei Kormányhivatal Munkaügyi Központ Tamási Kirendeltség, 2012. április

A Zöld Alma Hálózat koncepció kidolgozásában a Tamási polgármester kérésére a Kaposvári Egyetem kolleái is aktívan részt vettek. A sikeres tanácsadás érdekében mélyinterjúkat folytattak le a lehetséges résztvevőkkel, a beszállítókkal, elemezték a helyzetet és ez alapján fogalmazták meg javaslatukat.

A legtöbb településen az önkormányzat által foglalkoztatott munkanélküliek a program keretében az önkormányzat saját intézményeinek ellátására termelnek növényeket (óvodák, iskolák, szociális otthonok), de több helyen elhangzott, hogy felesleges is termelni, amit szívesen értékesítenének. Van, ahol ez megoldható helyben, vagy már kialakítottak értékesítési pontot (Belecska), vagy tervezik a helyi piac létrehozását (Kisszékely, Regöly, Dúzs); több helyen azonban nem gondolkodtak még ilyen megoldásban, ők lehetnének a potenciális beszállítói a Zöld Alma Háznak. Több település tervezi azt, hogy bővíti a termelésbe bevont területek számát elsősorban a NFA-tól igénybe vehető földekkel (Regöly – 25 ha, Tamási – 50 + 28 ha, Füged – 35 ha). Ezen túlmenően a legtöbb településen (Keszőhidegkút, Regöly, Nagyszékely, Mucsi, Füged) nagy területű kertek vannak a lakosság birtokában, amit – a települések döntő többségénél – többnyire a még dolgozni tudó nyugdíjasok művelnek (ez alól kivétel Diósberény, ahol a megkérdezettek szerint majdnem mindenki műveli a kertjét). Ezek a kertek szintén bevonhatók lehetnek a közösségi zöldségtermesztésbe (Mucsiban az időskorúak felajánlották kertjeiket, önkormányzati művelésre), vagy akár gyógynövénytermesztésbe (Kisszékely, Keszőhidegkút – 500 m²-es területen már most levendula ültetvényt működtetnek, Dúzsban a gyógynövény mellett a fűszernövény-termesztésben is gondolkodnak).

Pár településen azonban a földhiányra panaszkodtak (Pinchely, Szakály, Mucsi, Füged), a környező földek magánkézben vannak, a gazdák pedig nem szívesen adják el földjeiket a potenciális konkurenciának sem. A helyi gazdákkal való egyeztetés ezért elengedhetetlen, hiszen a közmunkások által megtermelt és helyben értékesíteni kívánt termékek sokszor jóval alacsonyabb áron kelnek el a piacon.

Az alapanyag beszállításon túl lehetőség rejlik a feldolgozott termékek értékesítésében is. Udvariban a megtermelt paprikát helyben savanyítják és Mislán is működött savanyító (Mislai Ízek), ami jelenleg kihasználatlan, de a kapcsolódó szakmai tudás még él, ezek a termékek is megjelenhetnek a ZAH polcain. Ugyanebbe a kategóriába tartozik a szárazdi lilahagymából készült hagymalekvár. Említettük már a belecskai programot, ahol 20 hektáron folytatnak gyümölcstermesztést (cseresznye, meggy, kajsi, őszibarack, nektarin, csemege-szőlő, szilva, alma, körte). Terveik között szerepel a gyümölcslékészítés, valamint gyümölcsaszalóval is rendelkeznek. Ezek a feldolgozott termékek is megjelenhetnek a ZAH termékinálátában.

A kistérségi központban kialakítani kívánt gazdálkodás nem csupán Tamási település gondjait oldja meg, illetve szükségleteit elégíti ki. A program térségi hatása jelentős, amellyel rövidtávon nő a térség gazdasági ereje, vásárlóereje, eladhatóvá lesznek a térségben megtermelt jó minőségű, megfelelő szakértelemmel gondozott gyümölcsök, zöldségek, valamint hosszú távú hatása a programnak kettős: egyrészt a közösség erejét növeli, ha az eddig munka nélkül tengődőknek 'értelmes' munkát adnak, másrészt az állami szerepvállalás csökkenhet a kistérség településeinek életében, csökkentve ezzel az állami kiadásokat.

2.2. Helyi termékek a térségben

A helyi gazdaságfejlesztés alapja, hogy a térségben legyen *helyi termék*. A START program mezőgazdasági termékein túl egyéb helyi termékeket is találtunk.

Nagyszékelyben a helyben áruolt méztermelők mellett a cifrakalács a helyi specialitás. Továbbá van, aki kecsketej és kecskesajt értékesítésével foglalkozik, a feldolgozás pedig Ozorán történik. Regölyben a pereckalács a helyi specialitás a méz és a pille⁵ mellett. Gyöngyösön 3 kézműves, és 1 népi iparművész készít termékeket (kétfestés, tutyi készítés gyönki mintával, rongyszőnyegszövés, fafaragás). Szakályban található egy családi biokertészet (megközelítőleg 14 hektáros zöldségtermesztő biogazdálkodás) és többen foglalkoznak méhészet-tel a településen.

Udvariban a nagy területen termelt paprikát nemcsak nyersen, de savanyítva is árulják. Emellett saját készítésű lekvárok (sütőtök, paprika stb.), savanyúságok (szárazdi lilahagymából saját felhasználásra) is termékként szolgálnak. Non-food termékek: a kosárfonó, kötélfonó darabjai. Irgeszemcse egyedi terméke az iregi csikos napraforgó. Erre építve Irgeszemcse szakmai/kulturális hagyományteremtő programcsomag összeállításán dolgozik – „iregi csikos napok”. A rendezvény multiplikátor hatása számottevő. Helyi turisztikai termékként erősíthetné a település arculatát, vonzerejét. Újabb helyi iparágak (pl. kézműipar, élelmiszeripar) alapjául szolgálhatna. Ozora helyi termékei: méz, pille, diótorta (pörköltcukor), kosár, kecskesajt, ozorai borok, pálinka, dió. Pinchelyen szintén mézzel találkozhatunk, valamint népviseletet, szövéseket is fellelhetünk (2 szövő-nő keze munkája). Belecska gyümölcsösét már említettük, emellett foglalkoznak fűszerpaprika-termesztéssel és mézelőállítással is. Páriban mesefigura gyártás folyik, Svájcba exportálják a kész terméket. Dúzsban a jegyző egyik sajátos ötlete az olajsajtoltás, melyben kevés ráfordítással nagy nyereségre tehetnének szert a jövőben, valamint folytathatnák a dohánytermesztést is, valamint itt is foglalkoznak méhészkedéssel. Fügedben 6 család foglalkozik méhekkel. Magyarkesziben a 'Keszi tutyit' készítik. Régen ez hétköznapi viselet volt, nem hagyományként tekintenek rá, hanem szégyenként élik meg, mert a szegénység jelképe volt és még ma is

az. Méhészettel foglalkoznak néhányan. Mucsi helyi termékei a kuglóf és a rétes. A jövőben gyümölcs-termesztéssel foglalkoznának, ebből lekvárt, pálinkát készítenének. Nagyszokolyban a megtermelt és feldolgozott termékeknek piacot keresnek, az értékesítést pedig szövetkezet vagy kft. formájában képzelik el. A helyi piaci lehetőségek kiaknázása mellett a Balaton környékére szeretnének szállítani. Ehhez az elképzeléshez azonban még hiányzik néhány apróság, mint például a feldolgozó üzem, ami a ribizli feldolgozáshoz szükséges. Simontornyán található egy bio-brikett üzem. Emellett a Premix Gyártó Kft. vágóhídja és húszeme (a takarmány-előállítás és a hizlalás Keszőhidegkúton történik), munkát ad a környékbeli henteseknek. A húszemben a helyiek közül leginkább nőket foglalkoztatnak. Simontornyán és Cecén van mintaboltjuk, ahol a húszemben előállított házi jellegű, saját receptúrával készített termékeiket értékesítik. A helyi állattartók felhízlalt sertéseit is feldolgozzák, amennyiben azok a fent nevezett cég által előállított takarmányon nevelkedtek. Bár a helyi gazdaságfejlesztésben fontos szerepet tölt be a turizmus is, jelen tanulmány azonban ennek ismertetésére nem tér ki.

2.3. Alternatív energiaforrások hasznosítása, önellátás

Ebben a témakörben is találtunk kezdeményezéseket a Tamási kistérségben. A legtöbb helyen még csak elképzelésekkel rendelkeznek a helyiek, de vannak működő elemek is.

Kisszéckelyben bio-apartman működik 5 éve, mely szondás kivitelezésű geotermikus energiával fogja biztosítani a fűtést és a meleg vizet a tervek szerint. Tamásiban a termálvizet használják a turizmusban, de fűtésre is tervezik, működik továbbá egy biogáz üzem. Iregszemcsén energiaültetvényt telepítenének a jövőben, valamint üvegházakban használnák termálvizüket. Pincehelyen a termálvizet közintézmények és földhasznosítók fűtésére használnák. Páriban a jövőben a feldolgozó vállalkozás egy brikettgyártó üzem kialakítását tervezi, ahol a melléktermékek teljes mértékű felhasználása, továbbá a vállalkozás energiaszükségletének teljes biztosítása megvalósulhat a további munkahelyek teremtése mellett. Dúzsoson energia növényekben is gondolkodtak. Szél-erőművek felállításához adottak a természeti tényezők, ám van, aki támogatja és van, aki ellenzi, mivel káros hatással lehetne az ott élő állatokra és a gyönyörű táj összképét is rontaná. Már korábban említettük, hogy a START munkaprogram egyik eleme a kazánprogram. Felsőnyéken a kazánprogramnak köszönhetően két kazán és egy aprítógép beszerzésére került sor. Ennek következtében lehetőség nyílik a gázfűtésről a természetes tüzelőanyagokra való áttérésre. Az óvoda és az iskolai ebédlő fűtése történne ilyen módon. Lehetőségeket látnak a szélenergiában, mint alternatív erőforrás. A megvalósítás még várat magára, azonban mérőműszeres vizsgálatok már történtek ennek érdekében. Fürge szélpark projektet tervez (több településsel: Felsőnyékkal, Magyarkeszivel), főként az önkormányzat bevételeit növelni, mivel a beruházó helyi adót fizet, a megtermelt megújuló energiaforrásból a falu nem részesül). Nagyszokolyban gyökérfűz telepítése van tervben, amit tüzelőként használnának. Simontornyán is a termálvizet hasznosítanák a közintézményeik fűtésére, valamint itt már megvalósult egy pelletlő üzem. Tolnanémediben az Agrár Kft. működtetne biomassa üzemeltetést. Tervezik szélenergiaátvitelt, de az állatvédők ellenzik. Meleg vizes forrással oldanák meg a művelődési ház fűtését. Tervezik továbbá akácfaerdő telepítését, valamint a szotyola héjat tüzelés céljából elraktározni, ennek lehetőségét megteremtteni (raktár). Iregszemcsén a termálvíz, mint alternatív erőforrás került megemlíítésre.

2.5. Humán erőforrás-hiány a kistérségben

A témához szorosan kapcsolódik a térségben tapasztalható *humán erőforrás-hiány* bemutatása is, amely szinte mindegyik településen jelentkezik. Ez részben abból fakad, hogy a közösségfejlesztő emberek sokszor nincsenek kapcsolatban a vezetőikkel. Nem ismerik egymás munkáját, munkásságát. Ezen javítottak némiképpen a beszélgetések a helyi vezetőkkel, helyi „megmondó” emberekkel. Tudatosítani kellett mindkét irányba, hogy a tágabb környezetüket is figyelembe kell venniük, amennyiben hozzá akarnak járulni településük fejlődéséhez. A leggyakrabban fellelő hiányosságok, melyek a HR térképén megjelennek:

- jól képzett pedagógusok, akik hajlandóak részt venni a tudatformálásban;
- jól képzett projektszakemberek (pályázatírás, megvalósítás, elszámolás);
- felnőttképzésben jártas szakemberek, andragógusok;
- szociális munkások, akik a több éve nem dolgozókat vissza tudják vezetni a munka világába, képesek gondjaikat megérteni, feltárni a mélyben gyökerező gátakat, amik segíthetnek a munkába állás során. Sokak szerint ehhez nem is „csak” szociális munkás kell, hanem megfelelő pedagógiai ismeretekkel rendelkező, szociálisan érzékeny ember szükséges, aki ugyanakkor megfelelő szigorral és keménységgel is tudja kezelni a néhol már kezelhetetlen közmunkásokat;
- szakemberek, akik az adott területen megfelelő jártassággal rendelkeznek (pl.: állattenyésztő, kertész, agrármérnök) A kis települések lakosai közül már csak igen kevesen rendelkeznek azzal a tudással, ami a mezőgazdasági, állattartási munkához szükséges. A kertek többsége műveletlen, mivel a lakosság is cserélődik, leginkább egykori városlakókra, akik nem értenek a földhöz;

- ötletgazdák, akik nem a megfelelő ismeretekkel felvértezve alkalmasak a települések jövőbeni terveit eltervezni, megalkotni, jövőképet készíteni. Széles látókörre van szükség mindehhez, ebben az esetben nagyon nagy jelentősége van a „kívülről” érkező szemnek, aki képes leültetni egy asztalhoz olyan embereket, akik addig nem tudtak egymásról.

3. Következtetések, javaslatok

A tanulmányból kiderül, hogy a térségben számos helyi élelmiszer, valamint non-food termék, szolgáltatás és kézzel nem fogható egyéb eladható attrakció található, azonban a klasszikus értelemben vett helyi gazdaságfejlesztés nem működik a Tamási kistérségben, mivel sem a vezetők, sem pedig a helyi szereplők nem nevezték nevén ezt a tevékenységet, nem is ebben a kontextusban gondolkodnak termékeikre, tevékenységeikre. Mindazonáltal a helyi gazdaságfejlesztés csirái a térségben egyértelműen felfedezhetők, melynek alapjait a Sorsfordító-Sorsformáló Program teremtette meg, valamint a START munkaprogram vitte tovább, annak is a mezőgazdasági modulja. A helyi gazdaságfejlesztés elindítására kitűnő lehetőséget biztosítanak ezek a programok, amennyiben a helyi szereplőkben tudatosul, hogy helyi gazdaságfejlesztést folytatnak, ezt képesek összefogásban, együttműködésben, egységes elvek mentén működtetni, valamint felismerik, hogy hosszútávon az állami szerepvállalás jelenléte nem fenntartható.

Ahhoz, hogy önfenntartó helyi gazdaság működjön a térségben, a következőkre van szükség: piaci elemzésre, a helyi piac pontos ismeretére; pénzügyi elemzésre arra vonatkozóan, hogy hány embert, milyen időintervallumban tud foglalkoztatni a rendszer piaci keretek között, valamint, hogy az állam kivonulása a programból milyen ütemben, mennyi idő alatt lehetséges; javasolt szervezeti keretekre; a kistérségben belül a termelés ésszerű, hely-specifikusságot figyelembe vevő koordinálására; a termelés és értékesítés kooperációjára, egységes arculat megteremtésére. Mindazonáltal a legfontosabb az emberi erőforrás, hiszen a rendszer nem működhet egy helyi elkötelezett, az ügyért tenni akaró – nem feltétlenül - szakember nélkül.

A felsoroltakhoz alapul szolgálhat a ZAH, amely lehetne a helyi gazdaságfejlesztés motorja, azzal, hogy megvalósul a termelés és értékesítés összehangolása, a helyi szereplők ösztönzésével mikro-, illetve kistérségi szintre lehetne kiterjeszteni tevékenységét. A termelés és értékesítés koordinálásával elkerülhetővé válik a párhuzamos termények megjelenése egy időben a piacon, valamint elkülöníthetőek lesznek az egyes települések, vagy mikrotérségek specifikumai (termény, termék, szolgáltatás). Mindezek megvalósítása TÉSZ keretei között lehetséges, figyelembe véve a jelenlegi kormányzati törekvéseket.

Jegyzetek

1. Czene Zsolt, Ricz Judit (2010): Területfejlesztési füzetek 2. Helyi gazdaságfejlesztés – Ötletadó megoldások, jó gyakorlatok. Budapest. 25–26. o.
2. Czene, Ricz (2010): i. m.
3. Jász Krisztina–Szarvák Tibor–Szoboszlai Zsolt (2003): A szociális földprogram társadalomfejlesztési hatásai. In: Kállai Ernő (szerk.): A magyarországi cigány népesség helyzete a 21. század elején. Kutatási gyorsjelentések. MTA Etnikainemzeti Kisebbségkutató Intézet, Budapest, 139–145. o.
4. Németh Nándor, Csité András, Kabai Gergely (2011): A helyi kezdeményezésű gazdaságfejlesztési programok vizsgálata. Esettanulmányok. MTA Közgazdaságtudományi Intézet, Budapest. 18. o.
5. A Kapos–Koppány vidékét a nők jellegzetes ünnepi fejviselete után „pillés” vidéknek nevezték. A katolikus nők, de elsősorban a menyecskék kontyára helyezett fejdísz a XIX. század végétől vált a viselet jellegzetes darabjává. A környék falvaiban használatos pillék formájukban, anyagukban kissé eltértek egymástól, így azután a hozzáértő könnyedén felismerte mondjuk egy vásárbán vagy búcsúban, hogy melyik menyecske, melyik településről érkezett. („Száz magyar falu könyvesháza” sorozat, Ozora – Selyempille, kontydoboz)

Felhasznált irodalom

- Czene Zsolt, Ricz Judit (2010): Területfejlesztési füzetek 2. Helyi gazdaságfejlesztés – Ötletadó megoldások, jó gyakorlatok. Budapest. 25–26. o.
- Jász Krisztina–Szarvák Tibor–Szoboszlai Zsolt (2003): A szociális földprogram társadalomfejlesztési hatásai. In: Kállai Ernő (szerk.): A magyarországi cigány népesség helyzete a 21. század elején. Kutatási gyorsjelentések. MTA Etnikainemzeti Kisebbségkutató Intézet, Budapest, 139–145. o.
- Németh Nándor, Csité András, Kabai Gergely (2011): A helyi kezdeményezésű gazdaságfejlesztési programok vizsgálata. Esettanulmányok. MTA Közgazdaságtudományi Intézet, Budapest. 18. o.